

iz naših knjižnica

Uređuje: Danko Škare

Ocjenski radovi u digitalnom obliku

Sofija Konjević

Institut Ruđer Bošković,
Bijenička cesta 54, 10000 Zagreb, Hrvatska
e-pošta: sofija@irb.hr

Pod ocjenskim radovima podrazumijevaju se diplomski radovi, magistarski radovi te doktorske disertacije. Ova skupina publikacija, iako izvor značajnih znanstvenih informacija, u tiskanom je okruženju bila dostupna u svega nekoliko primjeraka u pojedinim nacionalnim ili akademskim knjižnicama, tako da su ti radovi u prošlosti uglavnom bili "skriveni" od korisnika, a bilo ih je teško nabaviti jer knjižnice često nisu dopuštale međuknjižničnu posudbu ovih publikacija. Ulazak nove tehnologije u knjižnice, pojava elektroničkih publikacija podržana pokretom Otvorenog pristupa i pojavom institucijskih repozitorija donosi promjene, pa osim elektroničkih časopisa i knjiga i ocjenski radovi postaju dostupni u digitalnom obliku.

Program digitalnih ocjenskih radova pokrenula je američka tvrtka UMI (danas ProQuest) devedesetih godina 20. stoljeća, a program je bio popraćen nizom tematskih konferencija. Na konferenciji održanoj 2003. godine u Berlinu osnovan je The Networked Digital

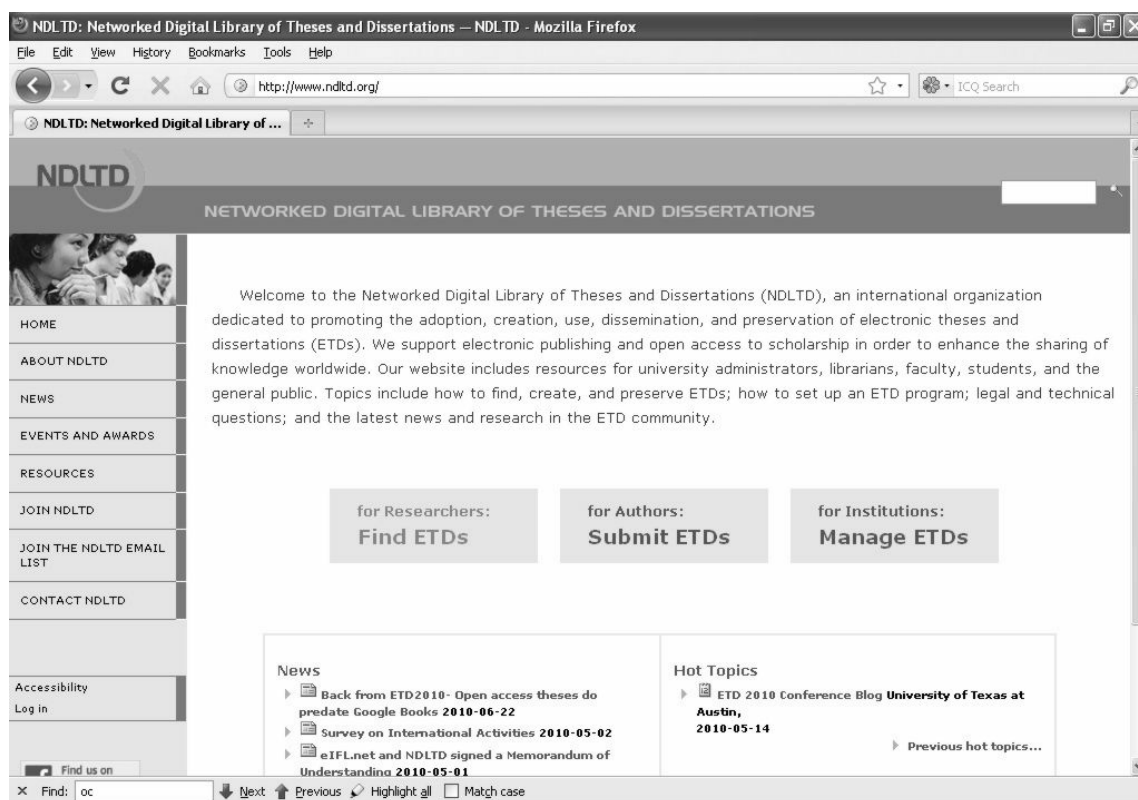
Library of Theses and Dissertations (NDLTD) i time je pokret postao međunarodni. (Joint, 2009).

The Networked Digital Library of Theses and Dissertations (NDLTD) (<http://www.ndltd.org/>) međunarodna je organizacija koja promovira stvaranje i diseminaciju elektroničkih inačica tiskanih ocjenskih radova. U suradnji sa sveučilištima potiču korištenje digitalnih knjižnica i elektroničkog izdavaštva.

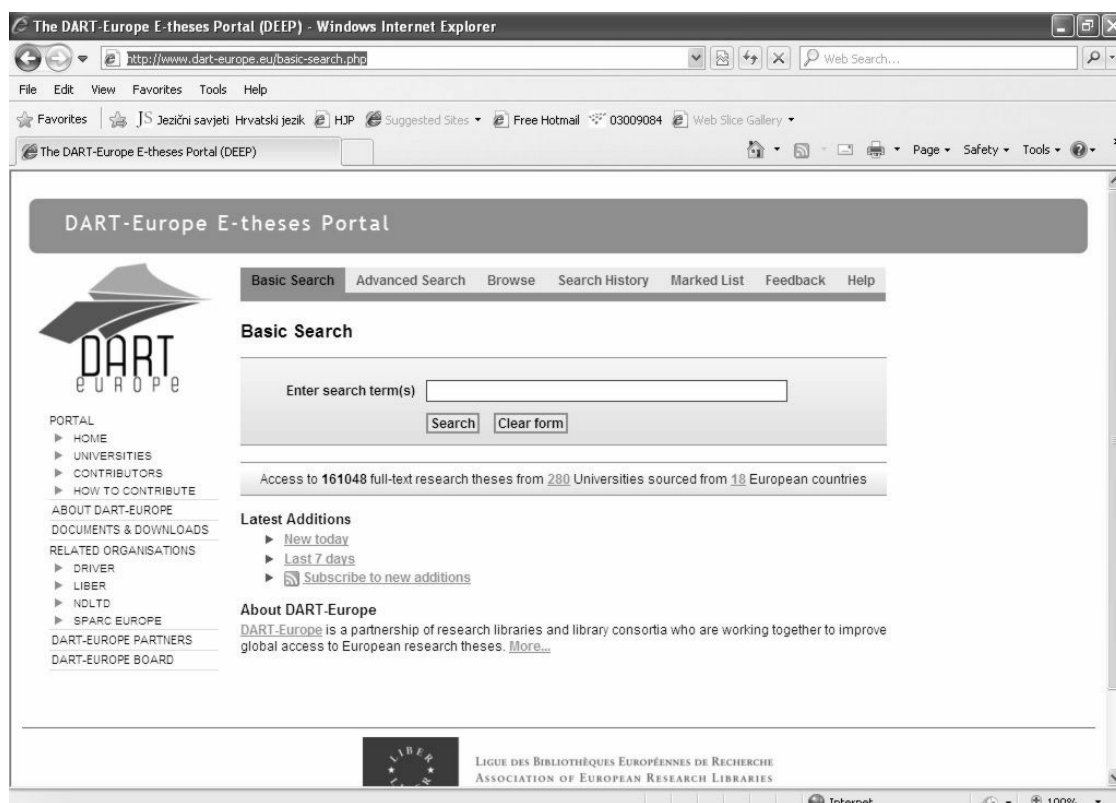
Ocjenski radovi pretraživi su putem dva pretraživača:

- *Scirus* – pretraživač izdavača Elsevier
- *VTL Visualizer* – platforma koja omogućuje dinamičko pretraživanje, sortiranje prema značaju, naslovu, datumu. Ocjenski radovi se mogu pregledavati prema jeziku, kontinentu, zemlji, formatu, ustanovi.

Studenti i znanstvenici mogu svoje radove pohraniti na poslužitelj matične ustanove ili izravno na NDLTD poslužitelj.

Slika 1 – The Networked Digital Library of Theses and Dissertations (NDLTD)

Slika 2 – DART-Europe E-theses Portal

Portal NDLTD je zapravo skupni katalog različitih zbirki digitalnih ocjenskih radova koji su većinom dostupni u cijelosti, dok je za manji dio radova dostupan samo bibliografski zapis uz poveznicu na katalog knjižnice koja posjeduje traženu građu. Portal obuhvaća sljedeće zbirke:

ADT (Australasian Digital Theses Program) – <http://adt.caul.edu.au/> – distribuirana baza podataka koja nudi mogućnost pretraživanja, pregledavanja i pristupa ocjenskim radovima obranjenim i objavljenim u Australiji. Digitalizacija se provodi u svrhu arhiviranja, a ujedno je i olakšana dostupnost radova. Sami radovi, uključujući i arhivske verzije, smješteni su na poslužiteljima pojedinih sveučilišta.

Biblioteca Digital de Teses e Dissertacoes (BDTD) – <http://bdt.d.ibict.br/> – u okviru programa brazilske digitalne knjižnice potiče se objava ocjenskih radova u digitalnom obliku, a digitalna knjižnica ocjenskih radova prikuplja informacije te omogućuje pretraživanje i pristup ocjenskim radovima obranjenim na brazilskim sveučilištima

Cybertesis – <http://www.cybertesis.net/index.html> – portal je nastao suradnjom Čileanskog sveučilišta, Sveučilišta iz Lyona, Montreala, Aleksandrije i Sveučilišta u Ženevi s ciljem omogućavanja pristupa cjelovitom tekstu ocjenskih radova u digitalnom obliku različitih zemalja: Bolivije, Brazila, Kanade, Čilea, Francuske, Hong Konga, Meksika, Perua, Španjolske i Sjedinjenih Američkih Država.

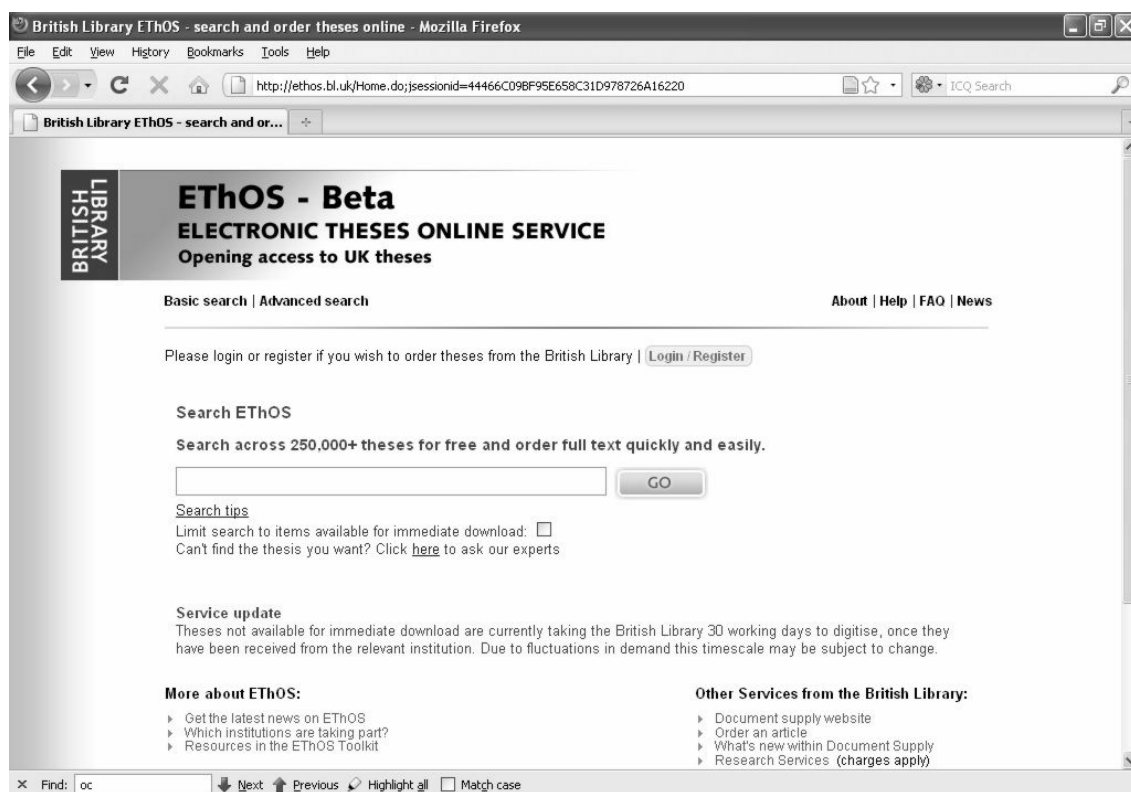
DART – Europe E-theses Portal – <http://www.dart-europe.eu/> – zajednički je projekt europskih akademskih knjižnica i knjižničnih konzorcija, koji nudi pristup europskim ocjenskim radovima putem jedinstvenog europskog portala a u suradnji s organizacijom LIBER (Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche), te predstavlja europski dio unutar mreže NDLTD. Projekt je započeo s radom 2005. godine, a upravljanje projektom povjereno je Sveučilištu UCL (University College London). Trenutačno (30. 6. 2010.) je dostupno 161048 ocjenskih radova, s 280 sveučilišta iz 18 zemalja. Ocjenjski radovi su dostupni u otvorenom pristupu, a

njihov unos u DART ovisi isključivo o volji članica da posvete svoje vrijeme projektu. Unutar portala su pohranjeni metapodaci o ocjenskim radovima, dok je cjelovit tekst dostupan putem repozitorija ustanove. Sučelje je jednostavno, a osim osnovnog pretraživanja moguće je napredno pretraživanje te pregledavanje prema autoru, sveučilištu, zemlji, godini.

Deutsche Nationalbibliothek – <http://www.d-nb.de/eng/index.htm> – putem kataloga Njemačke nacionalne knjižnice dostupni su ocjenjski radovi objavljeni nakon 1998. godine. Osim putem kataloga nacionalne knjižnice, radovi su dostupni i na poslužiteljima pojedinih sveučilišta. Njemačka ima i portal DissOnline (<http://www.dissonline.de/>) posvećen ocjenskim radovima, na kojem su ponudene informacije i savjeti u vezi s digitalnim ocjenskim radovima, ali ne i pristup samim radovima.

DiVA – <http://www.diva-portal.org/> – okuplja 28 skandinavskih sveučilišta i nudi pristup ocjenskim i znanstvenim radovima. Ocjenjski radovi dostupni su u cjelovitom tekstu, dok dostupnost znanstvenih radova u časopisima ovisi o autorskim pravima. Portal DiVa nastao je unutar istoimenog projekta kao sustav za elektroničko izdavaštvo pri Sveučilišnoj knjižnici Uppsala. Svakom dokumentu dodijeljen je jedinstveni identifikator, dokumenti se pohranjuju u DiVA-in arhiv, a jedna kopija dostavlja se Kraljevskoj knjižnici u Stockholmu.

Electronic Theses Online Service (EthOS) – <http://ethos.bl.uk/> – utemeljen je na otvorenom pristupu i omogućava pristup cjelovitom tekstu ocjenskih radova nastalih u Velikoj Britaniji. Predstavljen je javnosti 2008., a razvio se iz sustava za međuknjižničnu posudbu Britanske knjižnice: “*British Library's national thesis inter-library loan system*”, putem kojega su se ocjenjski radovi mogli posuditi na mikrofišu. Trenutačno su na raspolaganju ocjenjski radovi institucija sudionica projekta. Digitalizacija tiskanih ocjenskih radova je u tijeku, tako da još uvijek nisu dostupni svi radovi. Ukoliko odabrani ocjenjski rad nije trenutačno na raspolaganju, korisnik će na zahtjev dobiti obavijest putem elektroničke pošte kad rad postane dostupan. Za korištenje usluge potrebna je registracija.

Slika 3 – Electronic Theses Online Service (EThOS)

NARCIS – <http://www.narcis.info/> – putem jedinstvenog sučelja omogućen je pristup brojnim izvorima znanstvenih informacija u Nizozemskoj. Portal objedinjuje podatke o znanstvenim institucijama, znanstvenicima, nudi pristup publikacijama (radovi u časopisima, izvješća), a također i elektroničkim ocjenskim radovima, kojih je trenutačno 33764.

National ETD Portal (South Africa), <http://etd.cs.uct.ac.za/> – portal koji nudi pristup ocjenskim radovima Južne Afrike.

ProQuest Dissertations and Theses – <http://www.umi.com/en-US/products/dissertations/individuals.shtml>

Komercijalna tvrtka UMI još je 1978. započela s inicijativom disertacija u digitalnom obliku objavljujući sažetke ocjenskih radova na mikrofilmu: University Microfilms Dissertation Abstracts (UMI). Projekt "The capture and storage of electronic theses and dissertations" započeo je u suradnji s Coalition for Networked Information (CNI), Virginia Polytechnic Institute and State University (Virginia Tech), the Council of Graduate Schools, a kao rezultat nastao je program UMI's ProQuest digital dissertations unutar kojega se osim pohranjivanja ocjenskih radova nastalih u digitalnom obliku provodila i digitalizacija tiskanih. Krajem 2006. servis je preselio na ProQuest platformu. Baza ProQuest Dissertations and Theses je komercijalna baza, temeljena na pretplati. Korisnicima s pravom pristupa na osnovu pretplate omogućen je pristup cjelovitom tekstu u pdf-formatu ili skraćeni prikaz (24 stranice) uz mogućnost narudžbe i kupovine bilo u tiskanom ili digitalnom obliku. (Yiotis, 2008) Ocjenke radove objavljene nakon 2007. indeksiraju Google i Google Scholar.

Bibliografski zapis dostupan je za više od 2,7 milijuna ocjenskih radova iz cijelog svijeta od 1861. do danas, od toga je 1,2 milijuna dostupno u cijelosti na osnovu pretplate. Kako je nemoguće ignorirati pokret slobodnog pristupa, dio ocjenskih radova dostupan je unutar dijela nazvanog PQDT Open (<http://www.umi.com/en-US/products/dissertations/pqdt.shtml>), gdje je su besplatno dostupni radovi autora koji su ih odlučili ponuditi u slobodnom pristupu.

Theses Canada, <http://www.collectionscanada.gc.ca/thesescanada/>, središnje je mjesto za pristup ocjenskim radovima objavljenim u Kanadi. Kanadska nacionalna knjižnica je od 1965. pohranjivala ocjenke radove na mikrofilmu u svrhu zaštite, ali i u cilju povećanja njihove dostupnosti. Devedesetih godina dvadesetog stoljeća započeli su mikrofilmiranje u suradnji s tvrtkama Micromedia Canada i UMI. UMI je 1997. započeo pretvaranje u format pdf. Portal je predstavljen javnosti 2004. Digitalizirani ocjenski radovi besplatno su dostupni korisnicima, dok je za one koji još nisu digitalizirani dostupan bibliografski zapis, uz mogućnost njihove posudbe putem službe međuknjižnične posudbe. Prema informacijama na stranicama portala 2008. bilo je oko 300 000 zapisa, od kojih je 50 000 bilo digitalno dostupnih.

Od američkih zbirki ocjenskih radova koje nisu navedene na portalu NDLTĐ značajne su OhioLINK's ETD Center i MIT Theses in Dspace, gdje su radovi za razliku od portala ProQuest besplatno dostupni.

OhioLINK's ETD Center – <http://etd.ohiolink.edu/> – besplatna je baza magistarskih radova i doktorskih disertacija *on line* obranjenih na nekom od sveučilišta u Ohio-u. Započeo je s radom 2001. godine kao zajednički projekt OhioLINK-a i Regents Advisory Committee on Graduate Study.

MIT Theses in DSpace – <http://dspace.mit.edu/handle/1721.1/7582> – zbirka je ocjenskih radova obranjenih na Massachusetts Institute of Technology (MIT). Svi radovi se u cijelosti mogu otvoriti i pogledati na stranicama, no verzija za ispis dostupna je samo dje-latnicima MIT-a.

Iako portal NDLTĐ obuhvaća velik dio ocjenskih radova dostupnih u digitalnom obliku, još uvijek nisu obuhvaćene sve zbirke i repozitoriji. Brojne države stvaraju nacionalne zbirke digitalnih ocjenskih radova, tako su španjolski ocjenski radovi u digitalnom obliku okupljeni na portalu Tesis doctoral en XARXA (<http://www.tesisenxarxa.net/>), litvanski na Lithuanian electronic thesis

and dissertation (<http://iinwww.ira.uka.de/bibliography/Misc/ETD/etd.library.lt.html>), francuski na TEL: Serveur de thèses multidisciplinaire (<http://tel.archives-ouvertes.fr/>), indijski na The Indian Institute of Science (IISc) digital repository of thesis and dissertations (<http://etd.ncsi.iisc.ernet.in/>) itd.

Neovisno o nacionalnim i međunarodnim projektima fakulteti i sveučilišta pohranjuju ocjenske radove u digitalnom obliku u institucijske repozitorije.

U Hrvatskoj su podaci o tiskanim ocjenskim radovima dostupni putem kataloga Nacionalne i sveučilišne knjižnice, putem knjižničkih kataloga pojedinih fakultetskih, sveučilišnih knjižnica, knjižnica pojedinih institucija, poput Knjižnice Instituta Ruđer Bošković, kao i putem skupnih kataloga *Sustava znanstvenih informacija*, koji se na žalost više ne ažuriraju.

Broj ocjenskih radova dostupnih u digitalnom obliku u stalnom je porastu ponajprije zahvaljujući razvoju institucijskih repozitorija na sve većem broju fakulteta.

Kao prvi u Hrvatskoj (Krajna, 2007.) pojavio se **Repozitorij Fakulteta strojarstva i brodogradnje Sveučilišta u Zagrebu** (<http://www.fsb.hr/library/search.php>). U repozitoriju se trenutačno nalaze samo ocjenski radovi, a u planu je pohranjivanje i drugih vrsta radova djelatnika fakulteta.

Repozitorij Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (<http://medlib.mef.hr/>), osim doktorskih radova obranjenih na fakultetu, prikuplja i radove objavljene u znanstvenim časopisima, kao i radove objavljenje u zbornicima s konferencija.

DARHIV (<http://darhiv.ffzg.hr/>) je digitalni arhiv Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. U arhivu su trenutačno pohranjeni diplomski radovi studenata informacijskih znanosti, psihologije i sociologije, a predviđeno je i dodavanje i drugih vrsta radova.

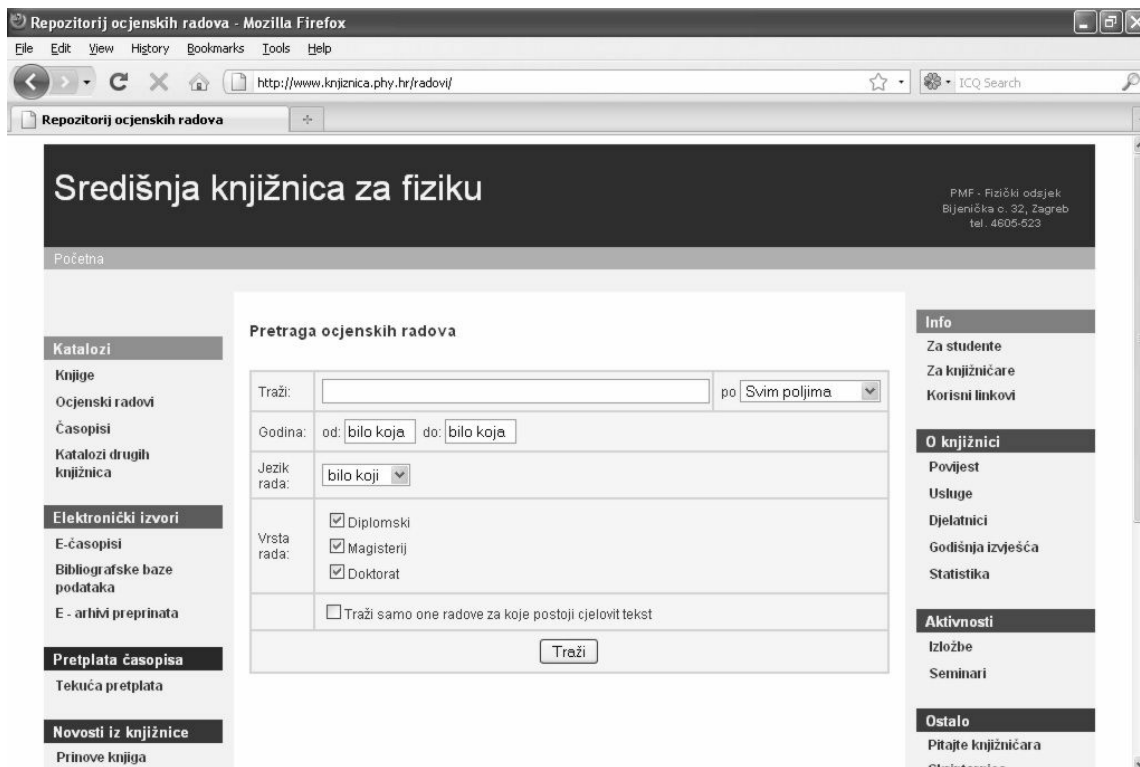
Središnja knjižnica za fiziku svoje ocjenske radove okupila je unutar **Repozitorija ocjenskih radova** (<http://www.knjiznica.phy.hr/radovi/>). Jedan dio radova dostupan je u cijelosti, a za ostale postoji bibliografski zapis.

I neki drugi fakulteti i institucije rade na izradi baza ocjenskih radova. Stomatološki fakultet ima bazu ocjenskih radova (<http://bib.sfzg.hr/Fond/index.asp>), ali su dostupni samo bibliografski podaci, a kod novijih radova i sažetak. Zbirka ocjenskih radova postoji i na Ekonomskom fakultetu, no dostupna je samo putem intraneta (Krajina, 2007.) Putem intraneta dostupni su i ocjenski radovi za zaposlenike Končara, koji su pohranjeni u institucijski repozitorij. (Avakumović, 2009.).

Može se pretpostaviti da će broj institucijskih repozitorija u Hrvatskoj biti u stalnom porastu, a s njima i velik broj digitalno dostupnih ocjenskih radova. Ocjenski radovi u digitalnom obliku pronašli su svoje mjesto unutar institucijskih repozitorija ili zasebnih baza ocjenskih radova. Informacijska tehnologija i pojava elektroničkih publikacija, kao i pokret slobodnog pristupa informacijama utjecali su na sve veću pojavnost digitalnih ocjenskih radova. Kod većine prikazanih izvora ocjenski radovi su besplatno dostupni korisnicima, osim kod UML-ja koji pristup naplaćuje, no i on je dio građe ponudio besplatno. Za razliku od radova u časopisima, gdje se kod pohranjivanja u repozitorij mora voditi računa o autorskim pravima koja pripadaju izdavačima, kod ocjenskih radova autor je vlasnik prava i sam odlučuje hoće li svoj rad ponuditi javnosti u otvorenom pristupu ili ne. Tiskani ocjenski radovi bili su dostupni tek malom broju korisnika, dok je digitalna inačica radova dostupna velikom broju korisnika čime se povećava vidljivost samih radova i autora, ali i vidljivost znanstvene produkcije ustao.

Literatura:

1. ADT (Australasian Digital Theses Program). URL: <http://adt.caul.edu.au/> (30. 6. 2010.).
2. N. Avakumović, A. Gršić, Upravljanje znanjem u INDOK odjelu KONČAR – Instituta za elektrotehniku: nove usluge knjižnica // Uspostava kvalitete u specijalnim i visokoškolskim knjižnicama – knjižnice u bolonjskom okruženju/Pilaš, Irena;

Slika 4 – Središnja knjižnica za fiziku. Repoziotorij ocjenskih radova

- Martek, Alisa (ur.). Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009., str. 232–239.
3. Baza ocjenskih radova.
URL: <http://bib.sfgz.hr/Fond/index.asp> (5. 7. 2010.).
  4. Biblioteca Digital de Teses e Dissertacoes (BDTD).
URL: <http://bdtd.ibict.br/> (30. 6. 2010.).
  5. Cybertesis.
URL: <http://www.cybertesis.net/index.html> (30. 6. 2010.).
  6. DARHIV. URL: <http://darhiv.ffzg.hr/> (5. 7. 2010.).
  7. DART-Europe E-theses Portal.
URL: <http://www.dart-europe.eu/> (1. 7. 2010.).
  8. Deutsche Nationalbibliothek.
URL: <http://www.d-nb.de/eng/index.htm> (1. 7. 2010.).
  9. DiVA. URL: <http://www.diva-portal.org/> (1. 7. 2010.).
  10. Electronic Theses Online Service (EThOS).
URL: <http://ethos.bl.uk/> (1. 7. 2010.).
  11. *N. Joint*, Antaeus: Online digital thesis collections and national information policy, *Lib. Rev.* **58** (2009) 561–568.
  12. *T. Krajina*, Slobodan pristup informacijama: institucijski repozitoriji, *Polimeri* **28** (2007) 199–200.
  13. Lithuanian electronic thesis and dissertation.
URL: <http://liinwww.ira.uka.de/bibliography/Misc/ETD/etd.library.lt.html> (2. 7. 2010.).
  14. MIT Theses in DSpace.
URL: <http://dspace.mit.edu/handle/1721.1/7582> (2. 7. 2010.).
  15. NARCIS. URL: <http://www.narcis.info/> (2. 7. 2010.).
  16. OhioLINK's ETD Center.
URL: <http://etd.ohiolink.edu/> (2. 7. 2010.).
  17. PQDT Open.
URL: <http://www.umi.com/en-US/products/dissertations/pqdt.shtml> (2. 7. 2010.).
  18. ProQuest Dissertations and Theses.
URL: <http://www.umi.com/en-US/products/dissertations/individuals.shtml> (2. 7. 2010.).
  19. Repozitorij Fakulteta strojarstva i brodogradnje Sveučilišta u Zagrebu.
URL: <http://www.fsb.hr/library/search.php> (5. 7. 2010.).
  20. Repozitorij Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
URL: <http://medlib.mef.hr/> (5. 7. 2010.).
  21. Repozitorij ocjenskih radova.
URL: <http://www.knjiznica.phy.hr/radovi/> (5. 7. 2010.).
  22. South African National ETD Portal (South Africa).
URL: <http://etd.cs.uct.ac.za/> (1. 7. 2010.).
  23. TEL: Serveur de thèses multidisciplinaire.
URL: <http://tel.archives-ouvertes.fr/> (2. 7. 2010.).
  24. Tesis doctoral en XARXA.
URL: <http://www.tesisenxarxa.net/> (2. 7. 2010.).
  25. The Indian Institute of Science (IISc) digital repository of thesis and dissertations.
URL: <http://etd.ncsi.iisc.ernet.in/> (2. 7. 2010.).
  26. The Networked Digital Library of Theses and Dissertations (NDLTD). URL: <http://www.ndltd.org/> (30. 6. 2010.).
  27. Theses Canada.
URL: <http://www.collectionscanada.gc.ca/thesescanada/> (2. 7. 2010.).
  28. *K. Yiotis*, Electronic theses and dissertation (ETD) repositories What are they? Where do they come from? How do they work?, *International digital library perspectives* **24** (2008) 101–115.

industrijsko-gospodarski pregled

Uređuju: Hedviga Kveder i Marija-Biserka Jerman

Vodoprivreda Zagreb: ostvarena dobit

Vodoprivreda Zagreb u 2009. godini ostvarila je ukupni prihod od 129 732 397 kuna, što je 25,7 % više od plana. U 2009. godini dobit je iznosila 32 376 081 kunu, dok je 2008. godine iskazana u iznosu od 595 786 kuna. H. K.

Hrvatska: plasman poljoprivrednih strojeva

Tržišta Maroka, Tunisa i Alžira idealna su za plasman poljoprivrednih strojeva iz Hrvatske. Na sajmu u Maroku predstavio se Klaster poljoprivredne mehanizacije s osam članica. Prodano je četrdesetak hrvatskih poljoprivrednih strojeva za 100 000 eura. Sajmu SIAM u Miknesu prisustvovali su predstavnici Hidraulike Kutina, TPS Labinprogres, OLT i Standard MIO iz Osijeka, Gramip TPS Dubrava, Hittner Bjelovar, POD Proizvodnja opruga Dežanovac i JLM Perković iz Matulja.

Na tržištima hrvatski strojevi imaju prednost u cijeni, jednostavni su za rukovanje, robusni su i izdržljivi na oranicama, a ne moraju se redovito servisirati.

Očekuje se potpisivanje kupoprodajnih ugovora s predstavnicima iz Maroka. Novi poslovi omogućit će otvaranje novih radnih mjesta i rad u više smjena.

Cilj klastera je internacionalizacija poslovanja, poboljšanje postojećih proizvoda, inovacije i razvoj novih proizvoda. Klaster sada ima 12 članica s 1130 zaposlenih. H. K.

Poslovanje Tvornice duhana Zagreb

U 2009. godini Tvornica duhana Zagreb iskazala je dobit od 29,4 milijuna kuna, što je 12,1 % manje prema 2008. godini. Ostvareni ukupni prihodi od 60,6 milijuna kuna veći su za 19,79 %. Rashodi od 23,4 milijuna kuna veći su za 15 milijuna kuna u odnosu na 2008. godinu.